

Peter DINZELBACHER, *Warum weint der König? Eine Kritik des mediävistischen Panritualismus*, Wissenschaftlicher Verlag Bachmann, Badenweiler 2009

138 s., ISBN 978-3-940523-06-8

Kdo z medievistů by nesáhl po úhledné knížce s lákavým titulem i podtitulem? Právě tak rychle se na ni budou snažit někteří z nás zapomenout, protože prstem ukazuje na skaliska, o něž se třísťí módní vlny současného bádání o středověkých festivitech, rituálech a ceremoniích. Zvláště pro mladé historiky je svůdné napojit se na již zavedený okruh. Dříve to byla ikonologie, později mentality, dnes (u nás s jistým zpožděním) rezidence a rituály. Vztahuje se to i na autora tohoto referátu, jinak mimo jiné editora hned dvou sborníků na uvedené téma. Není pak divu, že po vyčerpání velkých i dílčích témat se výzkum rozšiřuje i na jevy, činy a děje, jež dosud nebyly vzaty v potaz. Někdy je to přínosné, jindy zavádějící, jak se na dvou konkrétních příkladech snaží doložit rakouský historik Peter Dinzeltbacher. Tento úspěšný autor mnoha publikací se širokým spektrem témat z dějin mentalit, religiozity a historické antropologie se nebojí terminologické promiskuity, a proto termíny „ritus“, „rituál“ a „ceremonie“ používá jako synonyma. Zdá se, že i tím polemizuje s dosavadním bádáním, které se na obecně přijatelných formulacích nedokáže shodnout.

Dinzeltbacher začíná svůj esej o slzách králů s otevřeným hledím, jimž místy až příliš kriticky posuzuje stati Gerda Althoffa, donedávna profesora univerzity v Münsteru a autora vlivné knihy *Die Macht der Rituale. Symbolik und Herrschaft im Mittelalter* (Darmstadt 2003). Zatímco Althoff interpretuje veřejné pláče panovníků jako ryze „teatrální“ inscenace, Dinzeltbacher jim do značné míry přikládá spontaneitu. Oběma při tom jde o situace závažného politického či dějinného významu. Doklady a příklady, na nichž se Dinzeltbacher snaží ukázat slabiny teorie o fiktivní ritualizované spontaneitě, jsou tu více, tu méně přesvědčivé. Větší váhu, alespoň se mi to

tak jeví, mají biologické a psychologické vývody antropologické „lacrimologie“ (sic). Výtrysk slz totiž primárně nemá komunikativní funkci, nesměruje proto k přítomným osobám a týká se pouze duchovních pohnutek a bezděčného psychofyzického podnětu jednotlivce. Pláč mocných není tak projevem slabosti (neplatí to ovšem pro současné politiky), pláč vyznačuje shodně všechny civilizace, ženy pláčou častěji a rychleji než muži atd. Komu z obhájců ritualizovaného královského pláče to ještě nestačí, měl by podle autora zodpovědět prostomyslnou otázku: „Nechávali si králové v případě potřeby přinášet z dvorské kuchyně cibuli?“

Jak to bylo ve středověku se skupinovým pláčem, jemuž Althoff a jeho žáci rovněž někdy upírají spontaneitu? Podle Dinzeltbachera každý, nejen středověký člověk má schopnost empatie, a může se tak připojit k smíchu či pláči druhých. Inscenovaný pláč autor nezjistil ani v hrdinských veršovaných eposech, jejichž hrdinové plakali takřka „epidemicky“. Příznačně přitom je, že jejich „zlým“ protihráčům byly slzy z principu odepřeny. Naopak v dvorském románu je pláč považován za nepatřičný pro krále, což opět popírá teorii o jeho ritualizovaných slzách. V „devocionálním pláči“ na svatých místech byla církevními autoritami rovněž ceněna spontánnost samotného aktu. V závěru první části autor ve třech bodech shrnul své námítky proti Althoffovu modelu, na něž pak navázal trochu zkratkovitými úvahami o dvou extrémních a pro něho nepřijatelných přístupech k mentalitám středověku. Zatímco první v nich vidí jedinečný, nám již vnitřně cizí systém, který je třeba rekonstruovat (tak soudil např. Gurevič), druhý považuje mentality od 11. do 21. století za sounáležitost dějin bez vývoje. Pak ovšem není autorovi zatěžko upřednostnit „dialektický“ model počítající jak se změnami, tak i s kontinuitou.

Vyplatí se číst dále, i když pojednání druhé části o uzdravovacích rituálech (Heilritualen) není tak polemicky vyhocené. Také v tomto tematickém okruhu, k němuž se dnes upíná zájem řady badatelů, platí, že hledačství nového někdy vede, a to i neuvědoměle, k interpretaci středověkých postupů jako rituálů svého druhu, třebaže k tomu prameny neposkytují potřebnou oporu. Podle autora lze jistou ritualizaci doložit jen v úzkém sektoru bílé magie, naproti tomu praktiky odborného lékařského léčení nelze pod domnělý středověký panritualismus zahrnout.

FRANTIŠEK ŠMAHEL